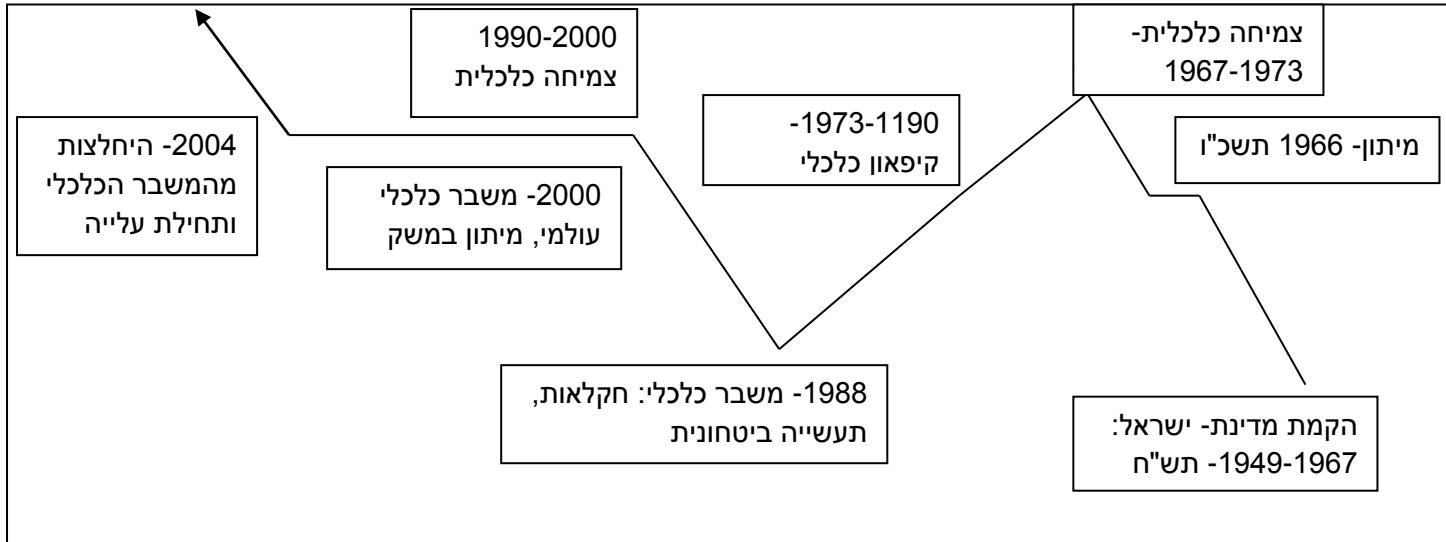

הכלכלה בישראל: שירה חייט ודבירה קוורדט

1. מבוא ורקע היסטורי:

תקציר המצב הכלכלי במדינת ישראל מאז הוקמה:

מאז קום המדינה חלו שינויים מרשימים בכלכלת ישראל. ממשק קטן המבוסס על חקלאות ומעט תעשייה מסורתית הפך המשק לגדול ומורכב, הכולל תעשייה מודרנית, עתירת ידע ורמת שירותים איכותית.

ה-תמ"ג (תוצר מקומי גולמי) גדל משנת 1950 עד לשנת 2000 פי 25.

שני תהליכים המעצבים את הגיאוגרפיה הכלכלית של ישראל החל משנות ה-90 הם:

מערבות ציבורית	כוחות השוק (יזמים פרטיים)
<ul style="list-style-type: none"> התערבות הממשלה במשק מתבטאת בכמה דרכים: בעלות שלמה או חלקית על מפעלים גדולים (כמו חברת החשמל) קביעת מדיניות כלכלית כגון עידוד היצוא, הגבלות על מטבע חוץ. פיקוח על הפעילות הכלכלית במשק כמו קביעת מחירי מוצרים ומכסות ייצור. חלוקת תקציבים ומתן תמיכה כלכלית למפעלים. הפעילות היא לטובת הציבור. מאז קום המדינה מצטמצמת המערבות הציבורית והחלה הפרטה של מפעלים בבעלות ממשלתית. 	<ul style="list-style-type: none"> המשק פועל באופן חופשי ומבצע פעילות כלכלית ללא התערבות ופיקוח ממשלתי. השוק מציע מוצרים ושירותים בכמות הנדרשת ובמחירי תחרות. הפעילות היא לשם הגדלת רווחי היזמים הפרטיים. כיו המגמה, בארץ ובעולם, היא להקטין את המערבות הציבורית ולתת לשוק לפעול ביתר חופשיות.

2. יש לי מושג- כלכלה:

1. **מיתון כלכלי-** הוא מונח במקרה כלכלה שפירושו תקופה ארוכה יחסית של פעילות כלכלית מואטת בכלל המשק. מיתון בדרך כלל גורר עמו ירידות מחירים, צמצום של הייצור והמסחר וירידה בתעסוקה.

2. **אינפלציה-** היא מונח כלכלי המתאר תהליך של עלייה כללית ומתמשכת של רמת המחירים במדינה או בשוק מסוים.

3. **כוחות השוק-** פעילות כלכלית המרחשת בין הקונים והמוכרים באופן חופשי (ללא התערבות ציבורית)

4. **מעורבות ממשלתית (ציבורית)-** התערבות של הממשלה (ומוסדות ציבוריים) בפעילות הכלכלית במשק.

5.

6. **יזם-** אדם או גוף היוזם ומשקיע או מגייס השקעות לפיתוח פעילות כלכלית חדשה.

7. **מחקר ופיתוח-** תהליך שבו משקיעים הון וידע כדי לפתח מוצרים ושירותים חדשים או לשפר אלו הקיימים. תחום זה בעיקר עוסק בתעשיות עתירות ידע וטכנולוגיה.

8. **הפרטה-** מכירת הבעלות על חברות, מפעלים ושירותים מידי המדינה לגורמים פרטיים.

9.

10. תל"ג- הערך הכולל של כל המוצרים והשירותים שהופקו במשק הלאומי (למשל

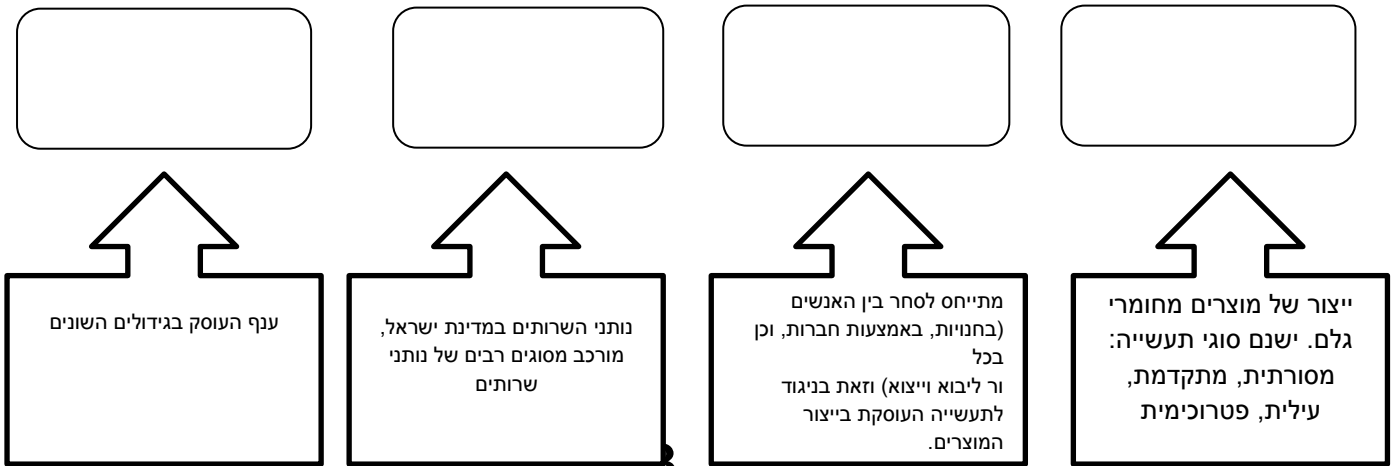
המשק הישראלי) על ידי אזרחי המדינה בתוך הארץ או מחוצה

לה במהלך שנה אחת.

11. תמ"ג- הערך הכולל של כל המוצרים והשירותים שהופקו בתוך תחומי המדינה וזאת

על ידי כל מי שנמצא בתוך המדינה במהלך שנה אחת.

הכלכלה מתחלקת לארבעה ענפי- כלכלה עיקריים:

4. ענף המסחר בישראל!

בעקבות הגלובליזציה נפתח המשק הישראלי בהדרגה לייבוא וייצוא מוצרים מ/ל חו"ל....

איך זה השפיע על המסחר בישראל?

1. רשתות בין לאומיות חדרו לשוק המקומי.
2. מחירי המוצרים ירדו בגלל התחרות בין התוצר המקומי (תוצרת ישראל) לבין התוצרים שייבאו מחו"ל. (בעיקר בתעשייה הקלה- נעליים, מזון, טקסטיל)
3. התפתחה תרבות מסחר בעלת שיטות שיווק חדשניות, עלייה באיכות מוצרים ובשירות- הלקוחות.
4. צמיחת מרכזי מסחר המשרעים על- פני מרחב גדול ודומים בצורתם למרכזי- מסחר בינלאומיים.

קניונים ומרכזי מסחר

- ענף המושפע מצריכת האוכלוסייה. בעבר היה המחסר מבוסס על מעורבות ציבורית, וכיום מבוסס על יזמים פרטיים והתערבות ממשלתית קטנה.
- בעקבות העלייה ברמת החיים, ישנו זמן פנוי רב יותר, כך שהתרבות עסוקה יותר מבעבר בבילויים וקניות.
- בשל אפשרויות הציבור לקנות (עלייה ברמת החיים וזמן פנוי), יזמים רבים הקימו קניונים על מנת להרוויח כסף מהצרכן הישראלי.
- בקניונים תהיה תמיד חנות עוגן שתפקידה למשוך קונים. כמו כן, חנויות רבות בו יהיו מותגים, רבים מהם בינלאומיים.
- כיום קיימים מאות מרכזי קניות וקניונים בישראל, ויש ביניהם תחרות על הזמן והכסף של הציבור הישראלי.
- החסרונות בקניונים בישראל:

1. תחזוקת הקניון יקרה (ניקיון, תפעול, מיזוג)

2. הצפה של קניונים, מספר קניונים גדול מכוח הקנייה של ציבור היעד.

3. פגיעה בשטחים חקלאיים

4. פגיעה במסחר במרכזי הערים

5. הגדלת פערים חברתיים

מדוע מוקמים הקניונים על שטחים חקלאיים?

1. כוחות השוק (היזמים והקונים) מעודדים את התרחבותם של מרכזי- הקניות על-

חשבון שטחים פתוחים.

2. כיוון שקשה לחקלאים להתפרנס מחקלאות (ונלמד בהמשך מדוע), הם מעדיפים

שהקרקע תשמש למסחר ובכך יעלה ערך הקרקע.

3. המועצה גם כן מעודדת את פתיחת מרכזי- המסחר כיוון שהיא מרוויחה מס על

הקרקע

שאר העקרונות על הקניונים כמו שלמדנו במאמר... ☺

4. ענף- התיירות:

הקדמה:

עד מלחמת העולם השנייה הייתה התיירות ענף השייך רק לאנשים עמידים, כיום אנשים רבים יכולים להרשות לעצמם לתייר ברחבי העולם. בעקבות הגלובליזציה התיירות הפכה לתנועת אנשים- כמעט מיליארד בשנה.

ענף התיירות נחשב כענף ייצוא עבור מדינה ולכן מדינות רבות משקיעות עליו. תרומתו לכלכלה היא בהוספת: תל"ג, תמ"ג, מקומות עבודה.

מה גורם לגידול בתיירות:

- עליה ברמת החיים
- גידול בשעות הפנאי.
- הגידול בתיירות העסקית בעקבות הגלובליזציה.
- התקשורת: זרימת המידע בתקשורת מאפשר להכיר מקומות שונים, להיעזר בתקשורת בשביל לקבל מידע מהימן על מקומות שונים ברחבי העולם.
- תחבורה: שיפור באמצעי התחבורה, ירידה במחירי התחבורה השונה.
- הקלות במעבר בין מדינות.
- הקמת מערכת הזמנות בין לאומיות.

השפעת התיירות:

- כלכלית: ענף ייצוא משמעותי, פרנסה לתושבים במדינה.
- מספר התיירים מושפע מהתנודות הביטחוניות, הפוליטיות והמדיניות במדינות השונות.

- התיירות היא ענף משמעותי בהכנסות הייצוא של המדינה (כ-8%).

- התיירות מפגישה בין תרבויות ואוכלוסיות שלא הכירו.

בעקבות הגלובליזציה:

בעקבות הגלובליזציה ענף התיירות בישראל הפך לתופעה רחבה ומשמעותית, הן

מבחינה חברתית, הן מבחינה כלכלית והן מבחינה תרבותית.

התיירות במדינת-ישראל הולכת ומתפתחת וזאת בשל מספר גורמים:

- מיקום: מקום קטן, נופים שונים ומגוונים, אתרים היסטוריים, ארכיאולוגיים, דתיים. יש

גישה נוחה לארץ ובתוך הארץ, טמפרטורה נוחה יחסית.

- מספקת מקומות עבודה: מדריכי-טיולים, מלונאות, הסעות.

- ישנה השקעה ממשלתית כדי לתמוך בפיתוח תיירות.

- התיירות היא ענף משמעותי בהכנסות הייצוא של המדינה (כ-8%).

התיירות הנכנסת...

- מטרת טיירות הפנים- התיירים באים לביקור קרובים, תיור וטיול, תיירות- יהודית,

חופש ונופש, צליינות.

- התיירות במגמת עלייה אך נתונה לתנודות מתמידיות בעקבות המצב הפוליטי-

בטחוני.

- לתיירות ישיבות בשמירת- הקשר עם יהודי העולם וחשיפת המדינה לחוץ.

- הזמנים המועדפים על התיירים- חופשים כגון: חגים, קיץ

- מקומות מועדפים לתיור:י-ם- דתי, אילת וים המלח- תיירות ונופש, ת"א- עסקים

וטיולים.

- **מטרת תיירות הפנים-**

- הזמנים המועדפים על התיירים:

חופשות: פסח, סוכות והחופש- הגדול.

- מקומות הביילוי המועדפים על התיירים:

ירושלים, ים- המלח, כנרת, תל- אביב ואילת

התיירות היוצאת ומאפייניה :

- מטרת טיירות החוץ- עסקים, ספורט, אתגרים, ביקורי- קרובים, מסע- שורשים,

קברי- צדיקים, נופש, טיול.

- בעקבות הגלובליזציה, הוקלה היציאה מהמדינה והכניסה למדינות אחרות ולכן ישנה

תאוצה בתיירות היוצאת.

- הוזלה במחירי הטיסות.

- מניע את הכלכלה הישראלית למרות שלא נכנס מטבע זר, ומוסיף מקומות עבודה:

סוכני- נסיעות, חברות תעופה.

- מטרת תיירות- החוץ:

תיירות הפנים

תיירות הפנים (ישראלים המתיירים בתוך המדינה), מאזנת את ההכנסות מהתיירות במצבים בהם יש ירידה מתיירות החוץ עקב המצב המדיני, פוליטי והביטחוני. התיירות נמצאת במגמת עלייה כיוון ש:

- עלייה ברמת החיים.
- זמן פנוי רב.
- מקומות העבודה אשר מארגנים נופש מוזל לעובדיהם.
- התפתחות האירוח הכפרי. (כפרי נופש, צימרים)

5. ענף החקלאות בישראל:

א. הקדמה:

מאז קום המדינה השתכללה מאד החקלאות הישראלית והחלה להשתמש באמצעים טכנולוגיים שתרמו הן לעלייה בכמות התוצרת והן להרחבת מגוון הגידולים. (נוספו גידולים חדשים כגון כותנה, פרחים, פירות סובטרופיים – כאבוקדו ואפרסמון ובע"ח כמו יענים ותנינים).

כיום ירד חלקו של ענף החקלאות במשק.

ב. מושגים בסיסיים בחקלאות:

1. **חקלאות אינטסיבית**- שיטה חקלאית שנועדה להשיג **פרי** גבוה ליחידת **קרקע** על ידי השקעת כמות גדולה של **אמצעי ייצור** - מים, **עבודה ומיכון** רב בשטח אדמה קטן. הדבר נעשה מקום שהאדמה יקרה והציוד החקלאי יקר ומסובך.

2. חקלאות אקסטנסיבית-

שיטה חקלאית המאופינת על ידי **השקעה** מעטה של מים, **עבודה ומיכון** ליחידת **קרקע**; **חקלאות** המבוססת בעיקר על פלחה על פני שטחים נרחבים, כלומר: שיטה **לעיבוד** חקלאי של שטחים גדולים במספר קטן יחסית של עובדים ומעט נכסי **הון**ודשנים. הדבר אפשרי מקום שאדמה היא זולה ורבה.

3. **סובסידיות- העברת כספים מהממשלה וממוסדות ציבוריים ליצרנים ולצרכנים פרטיים כמענקי סיוע (תמריצים כלכליים)**

4.

5. **סוגי משקים:**

משק מחייה-משק לצרכי מחייה בסיסיים כגון משק ביתי, מרעה נוודים, ליקוט מזון וחקלאות קיום.

משק מתמחה- משק העוסק בתחום חקלאות בודד ומתמחה בו. (משק מונוקולטרי)

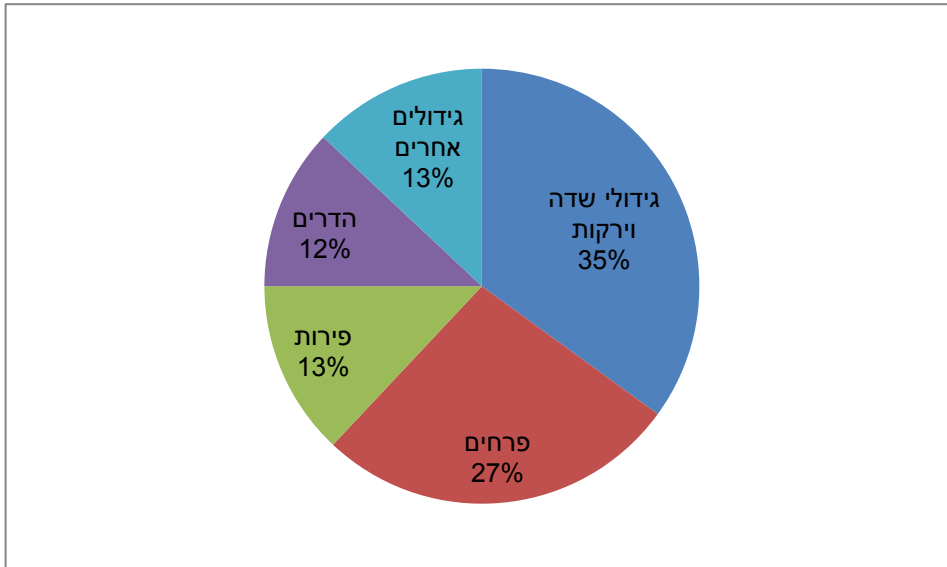
משק חד ענפי- משק חקלאי העוסק בענף עיקרי אחד.

משק רב- ענפי- משק חקלאי המבוסס על כמה ענפי חקלאות. (בדומה למונח משק מעורב)

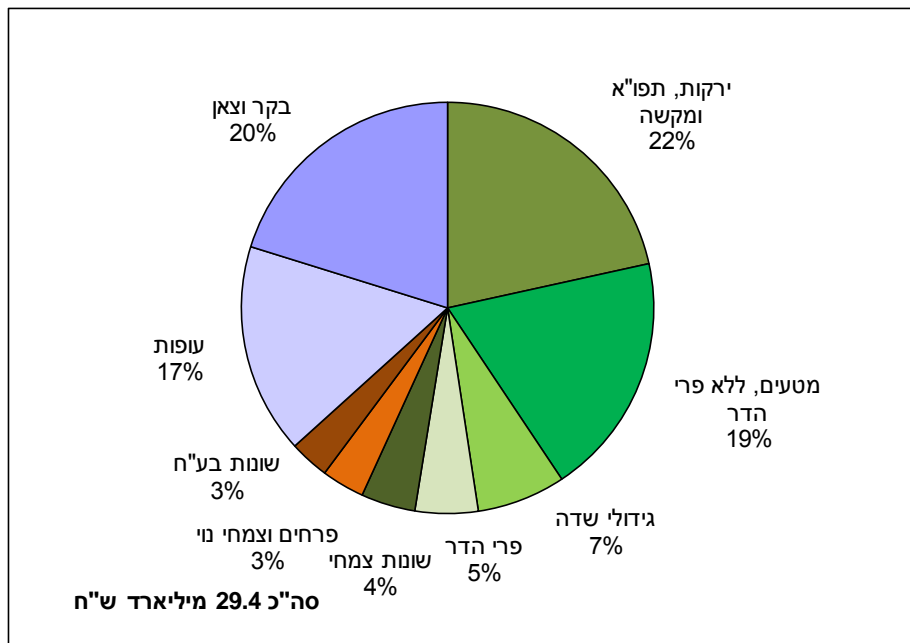
ג. נתונים מספריים:

- מספר המועסקים בחקלאות : 2.2% מכלל המועסקים. לנסות לעדכן נתונים
- חלקה של החקלאות בייצוא בשנת 2000 : 2% מכלל ייצוא הסחורות
- חלקה של החקלאות בתמ"ג בשנת 2000 היה 2.4% מה-תמ"ג.
- בשנת 1950 כל הייצוא החקלאי היה **הדריים**.
- בשנת 2000 המצב נראה עפ"י התרשים הבא:

• נתונים מספריים בשנת 2000:

• לעומת זאת בשנת 2013 עפ"י הלמ"ס:

ד. המעורבות הממשלתית בענף החקלאות:

המעורבות הממשלתית בענף החקלאות בענף החקלאות הולכת ומצטמצמת.

בעבר:

הייתה החקלאות עניין מרכזי בהתיישבות היהודית ובהגשמת הציונות. חלק גדול מהישובים החקלאיים הוקמו באזורי השוליים ובאזורי הספר (הקרובים לגבול).

משך שנים רבות הגנה הממשלה על החקלאים ע"י פיקוח על מחירי המוצרים החקלאיים, קבעה מכסות ייצור ושילמה סובסידיות לחקלאים.

בשנים האחרונות:

צומצמה מעורבות הממשלה. המכסות בוטלו וכיום יכולים החקלאים לגדל כפי יכולתם ורצונם. תנאי השוק והרווחיות מכתביים אם לגדל מוצר מסוים. למרות זאת נהנים החקלאים, גם כיום, מהטבות שונות כגון: הקלות במחירי הקרקע והמים, עזרה בהקמת חממות ותמיכה כספית בנטיעת מטעים. ענף החקלאות נהנה ממו"פ מפותח שתורם להישגים המרשימים ביבולים ובסוגי הגידולים.

ה. הטכנולוגיה בשרות החקלאות:

- **חקלאות בישראל הינה חקלאות עתירת טכנולוגיה -** מיכון, חממות, שיטות השקיה משוכללות, חסכוניות וממוחשבות. חקלאי ישראל משתמשים באמצעים טכנולוגיים ובשיטות גידול מתקדמות כדי להתגבר על המחסור במים, בקרקע ובכוח אדם, זוהי חקלאית אינטנסיבית בעיקרה כיוון שמשתמשים בשטח קטן, טכנולוגיה מרובה, מו"פ ותפוקה רבה.

דוגמאות להתקדמות הישראלית בתחום הטכנולוגי בענף החקלאות:

1. **אוטומציה בענף הבקר לחלב** – הוכנסו מכוני חליבה ממוחשבים שהביאו לגידול בתנובת החלב. (ישראל מחזיקה בשיא עולמי לתנובת חלב לפרה – כ-10,000 ליטר לפרה בממוצע לשנה).
2. **השקיה בטפטפות** – זוהי מערכת חסכונית ויעילה. הצמחים מקבלים מים מהטפטפות ישירות לשורשים. הטפטפות מחוברות למערכת ממוחשבת המפקחת על כמות המים ועל חומרי הדישון וההדברה.
3. **גידול בחממות** – גם החממות מבוקרות ע"י מחשב. ניתן לגדל בהן צמחים רבים על שטח מצומצם. ניתן להשיג שליטה ובקרה על הטמפרטורה, הלחות, ההשקיה והדישון, האור, התאורה ועוד. כמות היבול גדולה מהרגיל. ניתן לכוון את זמן ההבשלה ולספק מוצרים חקלאיים לאורך כל השנה ללא תלות בעונת הגידול. (ענף הפרחים גדל בעיקר בחממות ומספק פרחים לחו"ל, בעונת החורף, לקראת חג המולד).
4. **גידול דגים בבריכות חממה** – בריכות כאלה פותחו לאחרונה בנגב ובערבה. משתמשים בהם במים מליחים וחמים הנשאבים מהאקוויפר. חלק מהבריכות מקורה בכיסויי פלסטיק המונעים התאדות המים וחוסכים במים. המים מוחלפים ועוברים סינון מיוחד לשימוש חוזר לצורך היסכון.
5. **פיתוחים ביו-טכנולוגיים** - משמשים לפיתוח זנים חדשים באמצעים גנטיים ולטיפול במחלות ומזיקים. הזנים החדשים (אשכולית אדומה, אבטיחים ללא גרעינים) עמידים יותר בפני מחלות ומניבים יכול רב יותר.

- חקלאות עתירת ידע- מחקר ופיתוח בתחום החקלאות:

1. **הוצאות רבות על מחקר ופיתוח**- ישנו מחקר ופיתוח מתקדם של זנים ייחודיים שעמידים בפני מזיקים ותנאי יובש ומתאימים לתנאי האקלים המגוונים בארץ לדוגמא:

ניצול האקלים החמים בערבה בחורף ל"גידולים מבכירים" = גידולים שמקדימים להבשיל וניתן לייצא אותם לאירופה שעדיין קרה, שימוש בדשנים ובחומרי הדברה.

2. **הדרכה חקלאית** - ע"י מומחים ממשרד החקלאות וממכוני המחקר

שנה	1990	1996	2001	2008
אחוז המועסקים בחקלאות	4%	3%	2%	2%
שטח חקלאי מעובד (במיליוני דונם)	4.35	4.35	4.25	4.18
תשומות (השקעות) בחקלאות (מיליארדי ש"ח)	5.11	5.77	7.54	7.81
חלקה של החקלאות בייצוא באחוזים	8%	6%	4%	2%

על פי הטבלה, פחת מספר המועסקים בחקלאות, ואף מסתמנת ירידת מה בהיקף השטח החקלאי המעובד. לעומת זאת בתשומות החקלאיות וכן בערך התפוקה החקלאית ניכרת עלייה מרשימה.

1. **המשיבר בחקלאות:**

מאז שנות ה-80 נקלעה החקלאות למשיבר שנגרם מהסיבות הבאות:

1. ירידה במחירי התוצרת החקלאית – עקב הצפת השוק בהיצע רב המתאפשר הודות לטכנולוגיות החדשות.
2. צמצום מעורבות הממשלה בתמיכה בחקלאים.
3. התחזקות כוחות השוק והגברת התחרות עם חקלאות מיובאת מחו"ל שזולה יותר.

מדוע הוצרכו לייבא מחו"ל יבול:

- מחסור במים ובמיוחד באקלים היבש והחם האופייני לרוב אזורי הארץ. גורם זה מגביל פיתוחם או הרחבתם של גידולים עתירי מים כגון דגי בריכות.
- העדר קרקע מספקת ובמיוחד לענפים אקסטנסיביים כגון חיטה ובקר לבשר. יש ירידה מתמדת בכמות השטחים המעובדים במישור החוף והשפלה, עקב לחצי העיור.
- עלות עבודה גבוהה בישראל, יחסית לארצות אחרות באגן הים התיכון ובחלקי עולם אחרים. משום כך, זול יותר לייבא סוגים שונים של תוצרת חקלאית מעובדת ואין כדאיות לגדלם ולייצרם בארץ.
- העדפת גידולים רווחיים ואינטנסיביים יותר, העשויים לשמש לייצוא בנוסף לביקוש בשוק המקומי, כגון פטריות, אווזים, ירקות ופרחים.
- הסכמים כלכליים עם ארצות שונות, הקשורים בקניות גומלין.

ישראל מייבאת תוצרת חקלאית טרייה או מעובדת למחצה בעיקר מן הסוגים הבאים:
 * מספוא (גרעינים להזנת בעלי חיים) * חיטה ופולי סויה * בשר * דגים
 * סוכר, קפה, תה, קקאו ותבלינים.

4. משבר הקיבוצים והמושבים שנקלעו לחובות ענק ולזעזועים גורם להם לחפש פתרונות אחרים על מנת למצוא מקור פרנסה:

המשבר בחקלאות גרם לכך שמעט האנשים המועסקים בענף זה מתקשים להתפרנס ממנו, ורבים מהחקלאים מחפשים מקורות פרנסה אחרים.

אל חלק גדול מהקיבוצים והמושבים חודרים עסקים לא חקלאיים - בתי הארחה, צימרים, אולמות אירועים, בתי מלאכה ותעשייה, מרכזי קניות.

דוגמאות:

מפעל רהיטים "שמרת הזורע", נעלי "דפנה" בקיבוץ דפנה, "מעדני מזרע" בקיבוץ מזרע, "דפוס בארי" בקיבוץ בארי, אולם אירועים בקיבוץ נצר סירני, מרכז קניות באזור געש, פארק מים בקיבוץ שפיים, בית הארחה בקיבוץ הגושרים ועוד.

הגורמים לחדירת עסקים לא חקלאיים לקיבוצים ולמושבים:

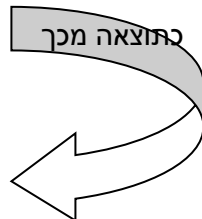
א. רצון להגדיל את הרווח של הקיבוצים מאחר והחקלאות לא יכולה לבדה לתמוך כלכלית בקיבוצים ובמושבים.

ב. לתת מענה תעסוקתי לאלה שנפלטים מענף החקלאות בעקבות שיפורים טכנולוגיים. מציאת מקורות תעסוקה לצעירים שלא מתעניינים בחקלאות ולאוכלוסיה המבוגרת שנשארת בקיבוץ.

ג. הקטנת הסיכון הכלכלי הכרוך בענף עונתי כמו חקלאות ופיתוח של ענפי כלכלה שמספקים תעסוקה כל השנה.

5. משבר המים – רצף שנים שחונות וירידת מפלס הכנרת גרמו לצמצום במכסות המים לחקלאים ולעליית מחירי המים.

6. יבוא רב של מוצרים חקלאיים (דגנים, סוכר, בשר) – מקטינים את אפשרויות היצוא החקלאי.

<u>שם הענף:</u>	<u>מקום גידולו על-פי אטלס ישראל</u>	<u>מצבו בעבר:</u>	<u>קשיים בענף זה:</u>	<u>מצבו כיום</u>	<u>הערות נוספות</u>
הדרים		*ענף מצליח מאד *במדינת ישראל! גודל בעיקר בשרון.	*הקרקע בשרון הוסבה למגורים. * תחרות עם השוק העולמי באירופה.	* הגידולים עברו לצפון הנגב. * הגידולים משווקים בעיקר בישראל.	*ענף לא רווחי *פיתוח זנים ייחודיים- ללא חרצנים ועוד.
פרחים	מישור חוף + עמק יזרעאל + רמת הגולן + בקעה		*מחייב כוח-אדם זול. * תחרות גדולה מאוד עם הולנד. * מחייב לוח-זמנים קפדני חייב להגיע בזמן לשוק.	ענף מצליח מאד בזכות הפיתוחים הישראליים והטכנולוגיה.	* גידול בחממות, גידול. * גידול בשטחים פתוחים. * אנטנסיבי- עתיר השקעה בידע, מ"פ, זמן ובכסף.
כותנה	משורי חוף ועמקים בגליל.	הכותנה יוצרה בעבר עבור טקסטיל.	*דורש מים רבים. *מזיקים שקשה להתמודד עמם. * תחרות עם גידול כותנה בחו"ל. *מחסור בכח אדם. *לא אטרקטיבי.	כמעט שלא מיוצרת בישראל בעקבות הקשיים.	*מעבר לנגב *שימוש במי קולחין. *שיפור זנים- כותנה צבעונית.
ירקות	"* חממות טבעיות " בקעה , ערבה + עמקים +מישורי חוף בעיקר בנגב, * ברמת הגולן בכפרים-ערביים		* תחרות עם הפלשתינאים. * מחסור בכוח אדם.	* גדולי קיץ בחורף בחממות טבעיות המאפשרות את הגידול גם בקיץ. *גידול על מצע לא קונבנציונלי- פטריות. * יצוא לאירופה.	*מחייב לוח זמנים קפדני. *חייב להגיע טרי ובזמן לשוק *גידול בחממות מבוקרות מחשב. *זנים ייחודיים- עגבניות שרי
נשירים	באזורי ההרים			* בשנים האחרונות יש נדידה דרומה (בלילות יש קרה).	דורשים מנות של קור
גפנים וזיתים	*בהרים באקלים ים תיכוני, ברמת הגולן באזורי-השפלה, יר"ש.			* גפנים- דורשים טמפרטורה נמוכה.	*תחרות על היין עם ספרד. * גפנים לתעשיית היין. * זיתים לתעשיית השמן.

<p>1. ביקוש גבוה לפרות טרופיים באירופה. 2. צמצום ביצוא הדורים הביא לגידול בגידולים אלה.</p>		<p>* דורש הרבה מים * טמפ' גבוהות * דורש אדמות טובות.</p>		<p>*משור החוף + בקעה + עמק הירדן+דרום רמת- הגולן (=רמה"ג)</p>	<p>אבוקדו, אפרסמון, מנגו (טרופיים), בננות</p>
<p>*טופוגרפיה מישורית בערבה. *מים מליחים וחמים</p>		<p>* בקיבוצים חלק ממשק מעורב. * עונה בוערת/מתה השקעות * גבוהות בתשתיות, שווקים. *חיי מדף קצרים</p>		<p>במישור החוף + עמקים בקיבוצי הערבה</p>	<p>בריכת- דגים</p>

ענף ההדרים:

מאז קום המדינה עבר ענף ההדרים תמורות רבות:

הסטוריה:

בעבר (עד שנות השבעים- שמונים):

ענף ההדרים היה ענף משמעותי מאד בגידולים הארץ- ישראליים, מענף זה יוצאו כמיותר רבות לחו"ל ולישראל היו רווחים רבים מענף זה.

מקום הגידול של ההדרים בעבר:

אזור השרון- מדוע?

1. באזור השרון יש יתרונות פיזיים ויתרונות מיקום בולטים בהשוואה לשאר אזורי הארץ. יתרונות אלה משכו את חלוצי גידול ההדרים והפכו את האזור למפורסם בארץ ובעולם:

אדמות חול אדום קלות לעיבוד מכני ולחפירת בארות, מפלס מי-תהום גבוה של אקוויפר החוף, השפעה ממזגת של הים ונדירות תופעות של קרה.

2. מיקום השרון בין נמל הייצוא הוותיק בחיפה לבין השוק המקומי הגדול במרכז הארץ, דרכי תחבורה נוחות בכבישים ובמסילות ברזל לאורך המישור. כוח אדם רב וזול שעמד לרשות הענף בראשיתו, יישום הציונית בעבודת אדמה, עידוד ממשלתי לחקלאות, לתוצרת שיוצאה לחו"ל לא הייתה תחרות.

מדוע הופסקו כמעט לחלוטין גידולי ההדרים בשרון:

1. **עליית מחירי הקרקע בשרון** (כתוצאה מעיור מהיר באזור המרכז ולחץ לשינוי ייעוד של קרקע חקלאית לטובת תעשייה, מלונאות, תיירות ובעיקר תשתיות למגורים. גורם זה הלך ודחק את פרדסי השרון וצמצם בהדרגה את שטחי גידולם).

2. **גידול הדורים בצפון הנגב ומעבר לחקלאות אינטסביבית** (הצלחות בוטניות וכלכליות בגידול זני הדורים משובחים בנגב הצפוני מחד, ומאיך החלפת גידול ההדרים בשרון בגידולים אינטנסיביים ורווחיים יותר כגון ירקות, תותי שדה

וגידולי חממה שונים (בתנאים של קרקע יקרה וקרבה לשוק הצרכנים הצפוף).

3. ייבוש פרדסים ועקירתם בשל הזדקנות הפרדסים
4. צמצום מכסות המים ושינוי ייעוד הקרקע למטרות נדל"ן.
5. התחרות בשוק האירופי עם מדינות נוספות- (אובדן השווקים האירופיים בשל תחרות עם מדינות כמו מרוקו וספרד (הן קרובות יותר לאירופה, ולכן עליות ההובלה נמוכות יותר) ובשל קשיים פנימיים (מחסור בעובדים והשבתת נמלי ייצוא).

בעיות משק ההדרים

- שטחי החקלאות מבוקשים למגורים- רוב שטחי הפרדסים נמצאו באזור השרון הצפוני והדרומי, שהם אזורים מבוקשים מאד למגורים. כתוצאה מכך מחיר הקרקעות יקר מאד. עקירת פרדסים היוותה מוצא להגדלת מלאי הקרקע לבנייה באזורים אלה.
- חוסר בכוח עבודה- קיים קושי בהשגת פועלים בעונת הקטיף. בשל השכר הנמוך בהשוואה לשכר שאפשר להרוויח בעבודות אחרות.
- חוסר רווחיות בשל עלויות- שכר הקוטפים בישראל גבוה בהשוואה לשכר הפועלים בארצות מתחרות כמו פורטוגל ומרוקו. הבדל זה מסביר את הרווחיות הנמוכה בענף ההדרים בישראל.
- חוסר בענף ההדרים לא חלו שינויים טכנולוגיים משמעותיים בהשוואה להתפתחות מואצת בענפי הירקות והפרחים, שהפכו לענפי חקלאות מובילים בניצול היתרונות היחסיים שיש לישראל.
- שנים רצופות של פגעי טבע ומזיקים תרמו גם הן לנטייה להקטין את שטחי גידול ההדרים.

העתקת שטחי גידול הדרים מאזור השרון אל צפון מערב הנגב מהסיבות העיקריות הבאות:

- א. תופעת העיור והפרבור במישור החוף (בשרון) - התרחבות השטח העירוני על חשבון שטחים חקלאיים במרכז הארץ, בעוד שבנגב אין תחרות על שימושי קרקע בין חקלאות לבין נדל"ן.
- ב. מחירי קרקע גבוהים במרכז הארץ הפכו את החקלאות לא כדאית. לעומת זאת, בנגב שטח נרחב וזול.
- ג. מים- הובלת מי קולחין מטוהרים מהשפד"ן אל צפון הנגב ("המוביל השלישי") והשקיית הדרים במי קולחין מטוהרים.

ענף הפרחים:

ההסברים לגידול בייצוא הפרחים:

- **רווחיות גבוהה**- ביקוש לפרחים איכותיים במדינות מערב אירופה שם מצוי שוק קונים גדול, רמת חיים גבוהה וכוח קנייה.
- **יעילות ומקצועיות**, תוך כדי ניצול תנאים אקלימיים (חורף נוח וחמים מבטיח השגת יבולים מבכירים).
- שימוש במו"פ- מחקר ופיתוח- זני פרחים חדשים והכנסתם לשוק בו אין לישראל תחרות.
- הכנסות גבוהות לדונם, והתאמה לגודל השטחים במושבים
- בשנות ה-80 היה עידוד ממשלתי להכנסת חממות פרחים ולווי על ידי הדרכה חקלאית.

ענף הירקות:

קשיים:

- מחסור בכוח אדם.
- התחרות עם הפלסטינים.
- שינויים שחלו בשנים האחרונות:
- גדולי קיץ בחורף בחממות טבעיות שמאפשר גידול ירקות גם בחורף
- יצוא לאירופה של ירקות אטרקטיביים בפיתוח ישראלי: גמבות בצבעים, עגבניות שרי.

כותנה:

בעבר:

הכותנה גודלה בשביל ייצור טקסטיל.

קשיים:

- דורש מים רבים.
- מזיקים שקשה להתמודד עמם.
- תחרות עם גידול כותנה בחו"ל.
- מחסור בכח אדם.
- לא אטרקטיבי

דבירוש- זה לנו!! אילת:

הסיפור של כח אדם, תחרות, מים, אטרקטיביות.

כותנה:

בעבר גדלו כותנה כדי מפעלי טקסטיל. חוסר במים הופסקה לגדל בישראל. יובא מסין, יש לכותנה מזיקים עלולים להרוס את הכל.

ירקות:

אטרקטיביים בפיתוחים ישראלים, עגבניות שרי, גמבות.

טבלה:

מה קרה ולמה ירד...

מנסים לשנות את סוג המים, בעיקר הסיפור הוא כלכלי = רווחי או לא רווחי.

הערות: שינויים שחלו במעמד הענף יבוא/יצוא, ועוד...	תנאי גידול = מים+ קרקע + טופוגרפיה + דרישות נוספות	התפרוסת עפ"י אטלס מפות גידולים	הגידול
<p>* גדולי קיץ בחורף בחממות טבעיות</p> <p>* יצוא לאירופה</p> <p>* תחרות עם הפלשתינאים</p> <p>* מחסור בכוח אדם</p>	<p>* מים+ אדמות טובות (ראה למעלה) + מישור+ מיכון, *A גידול מפונק, אופק -</p> <p>: קרקעות פוריות + דקות גרגר + עבות A אופק</p> <p>* מחייב לוח זמנים קפדני, חייב להגיע טרי ובזמן לשוק</p> <p>גידול בחממות מבוקרות מחשב</p>	<p>" חממות טבעיות " בקעה, ערבה + עמקים + מישורי- חוף</p> <p>בעיקר בנגב, ברמת הגולן בכפרים-ערביים</p>	<p>ירקות</p>
<p>1. זלזלן מים</p> <p>2. עדיף לייבא</p> <p>3. בעמקים ובמישור, יש לסירוגין כותנה ובריכות דגים</p>	<p>* מים + חום + טופוגרפיה מישורית = < מיכון</p> <p>* אדמות טובות (קדות גרגר + עבות + פוריות) = A - אופק -</p> <p>:</p>	<p>משורי חוף ועמקים בגליל</p>	<p>כותנה</p>
<p>EU- * תחרות גדולה עם מדינות ה (האיחוד האירופי) וצפון אפריקה (= מרוקו).</p> <p>* מחסור בידיים עובדות (=קטיף)</p> <p>* הגידול נדד למישור דרומי כי יש תחרות גדולה במישור הצפוי+מרכז</p>	<p>* אקלים לא סובל טמ"פ נמוכות +מים</p> <p>* קרקעות טובות אדמות חמרה במישור-חוף</p> <p>לס חולי במישור חוף הנגב</p> <p>* משור ממוכן</p> <p>* דורש אדמות אווריריות (חמרה/ לס-חולי)</p>	<p>משור החוף</p>	<p>הדרים</p>
<p>* בשנים האחרונות יש נדידה דרומה (בלילות יש קרה).</p>	<p>* דורשים מנות של קור + מסתפקים באדמות-רדודות</p> <p>אופק C - אופק B -</p> <p>הגידול מסתפק במדרונות</p> <p>אופק C = אדמות רדודות, גסות גרגר, לא פוריות</p>	<p>באזורי ההרים</p>	<p>נשירים</p>
<p>* זית- תחרות עם מדינות דרום ה- ספרד יוון פורטוגל... EU</p> <p>* גפן+זית = ח.ג. לתעשיית ...</p>	<p>* מסתפק בקרקע רדודה אופק-B</p> <p>אופק B: אדמות בנויות: בגודל גרגר + בעובי + בפוריות</p> <p>* גדל במדרונות</p>	<p>בהרים באקלים ים-תיכוני</p> <p>ברמת הגולן באזורי-השפלה</p> <p>הגפן אוהבת רנדזינה</p>	<p>גפנים וזיתים</p>

<p>1. ביקוש גבוה לאבוקדו ואחרים ב-EU EU.2 . צמצום ביצוא הדורים ל- בשל תחרות עם (יוון-ספרד פורטוגל) הביא לגידול בגידולים אלה.</p>	<p>* דורש הרבה מים + טמפ' גבוהות * דורש אדמות טובות ...</p>	<p>משור החוף + בקעה + עמק הירדן+דרום רמת-הגולן (=רמה"ג)</p>	<p>אבוקדו אפרסמון מנגו (טרופיים) בננות</p>
<p>* מחייב כוח-אדם זול = קטיף * תחרות גדולה מאוד עם הולנד-ב- (מכסים) EU. * מחייב לוח-זמנים <u>קפדני</u> חייב להגיע בזמן לשוק!</p>	<p>* גידול בחממות = אינטנסיבי * גידול בשטחים = פתוחים * עתיר השקעה בזמן ובכסף = אינטנסיבי</p>	<p>מישור חוף + עמק יזרעאל + רמת הגולן + בקעה</p>	<p>פרחים</p>
<p>* בקיבוצים כי : חלק ממשק מעורב יש עונה בוערת/מתה + השקעות גבוהות בתשתיות + שווקים + חיי מדף קצרים</p>	<p>* אדמות דקות גרגר עם נטייה ליצור ביצות + טופוגרפיה מישורית , בערבה : מים מליחים וחמים</p>	<p>במישור החוף + עמקים בקיבוצי הערבה</p>	<p>בריכות דגים</p>

שינויים בכותנה:

- 1 . הקטנת שטחי הגידול בגלל המחסור במים.
2. השקיה במי קולחין.
3. מעבר לנגב .
4. שיפור זנים –כותנה צבעונית.

שינויים בענף הירקות:

1. גידול בחממות.
2. גידול על מצע לא קונבנציונאלי (לא על הקרקע) למשל, תות שדה, פטריות.
3. ירקות מבכירים ומאפילים.
4. עלייה בתפוקה והוספת זנים תוך גיוון כמו עגבניות שרי.

הדילמה אם לצמצם או להמשיך את החקלאות בישראל

נימוקים לטענה שיש לטפח ולשמור על החקלאות	נימוקים לטענה שיש לצמצם את החקלאות
<ul style="list-style-type: none"> • לחקלאות יש תרומה סביבתית בכך שהיא שומרת על שטחים פתוחים / ירוקים. כמו כן, ניתן להשתמש בבוצה הנוצרת משפכים עירוניים ליצירת דשן טבעי (קומפוסט). • ערך אידיאולוגי - החקלאות שימשה בסיס מפעל ההתיישבות הציוני. עבודת האדמה מאז ומתמיד חיזקה את קשר בין האדם לאדמתו. • אספקת מזון עצמאית וחוסר תלות במדינות חוץ בנושא רגיש כמו מזון. • צריכת המים בחקלאות נמצאת במגמת ירידה עקב שימוש בטפטפות ומערכות השיקה ממוחשבות וניתן להשתמש במי קולחין מטוהרים ולחסוך מים שפירים. • כיום המדינה כמעט ולא תומכת בחקלאים, והחקלאים עצמם הם המחליטים מה לגדל וכמה, והם קובעים זאת על פי תנאי השוק והכדאיות הכלכלית. העובדה שהחקלאים מצליחים להתפרנס בכבוד מהעיסוק בענף, מחזקת את הטענה כי יש להמשיך ולקיימו. 	<ul style="list-style-type: none"> • החקלאות צורכת מים רבים שהם משאב חסר בישראל. עדיף להתמקד בייצוא של ידע וטכנולוגיה חקלאית ולא באספקת מזון. עדיף לייבא גידולי מזון במקום לגדל אותם בארץ - שיטת יבוא של "מים וירטואליים". • משקלו של ענף החקלאות ביצוא הישראלי מאוד קטן והכנסות המדינה מענף זה קטנות ולכן זה לא מצדיק את הבזבז במים רבים. • ענף החקלאות מעסיק מעט מאוד עובדים ולא נחשב לענף כלכלי מרכזי. כמו כן, חלק גדול מהעובדים בו הם זרים ובכך המדינה מאבדת כסף בתשלום שכר לעובדים הזרים.

פתרונות לעתיד:

- כדי לשרוד, יש לעבור לגידולים הצורכים מעט מים. יש להרחיב את השימוש במי קולחין (מים מטוהרים) ולפתח גידולים ייחודיים שיש להם ביקוש (כמו חקלאות אורגנית).
- ישנה מחשבה להפסיק להתמקד באספקת מזון ובמקום זה לפתח את ייצוא הידע וייצוא מוצרי תעשייה חקלאיים. לפתח זנים חדשים, למכור זרעים, תרופות, לייצא חומרי דישון והדברה. מדינות רבות כבר רוכשות מישראל פרויקטים חקלאיים ונעזרות בה בתכנון חקלאי.
- **ייצוא מערכות השקיה, ציוד חקלאי, זרעים, שתילים, דשנים.**
- רעיון נוסף הוא לשמר את החקלאות כדי לשמור על איכות הסביבה ולא להיכנע לכוחות השוק ולכרישי הנדל"ן החומדים את הקרקע החקלאית לצורכי בנייה, מגורים, מסחר ונופש. אם החקלאות תיעלם, יעלמו גם השטחים הפתוחים והירוקים